

*Оленський Костянтин Віталійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ

Слова «колаборант», «колабораціонізм» і «колабораціоніст» походять від латинського слова «collaborare», що означає «співпраця». У позитивному значенні «колаборація» означає спільну діяльність або співробітництво. У негативному контексті ці терміни вказують на зрадницьку співпрацю з ворогом. В юридичній енциклопедичній літературі під колабораціоністами (франц. collaborationnistes, від collaboration – співробітництво) розуміються особи, які співробітничали з окупаційною владою у країнах, тимчасово захоплених нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. Особливо широко цей термін вживається у Франції, починаючи з 1940 р. У кримінальному порядку колабораціоністи несли відповідальність як за зраду батьківщини та деякі інші державні та воєнні злочини [1, с. 145]. Звідси слідує, що колабораціонізм – це свідомо, умисно та добровільна співпраця з окупаційною владою в її інтересах та на шкоду власному народу і державі зумовлена з використанням великої різноманітності методів гібридної війни.

Специфіка колабораціонізму залежить від таких аспектів: соціально-історичні умови розвитку та функціонування країни яка перебуває чи перебувала під окупацією, наявність негативних державно-політичних явищ (політичної кризи, економічні проблеми, відсутність розвинутого громадянського суспільства та демократичних засад), тактики окупаційної влади, тривалості строку окупації, ступеню залученості до співпраці з окупаційною владою громадських і державних діячів, представників впливових соціальних груп.

Серед характерних ознак колабораціонізму виокремлюють участь громадян, груп чи організацій у спільних діях з метою координації та пособництва в активному чи пасивному стані. Колаборація завдає шкоди власній країні чи народові, часто з погляду політики, економіки, безпеки та моралі, територіальної цілісності та суверенітету та може виникати з ідеологічних, переконань чи підтримки ідеології ворога, особи які вступають у співпрацю.

Колабораціонізм часто визначається як нелегітимний і морально неприйнятний акт, особливо в контексті захисту національних інтересів та свободи, може мати вимушену форму, коли до співпраці із окупаційною владою особу змушують під впливом фізичного та/або морального насильства.

У різних країнах ця діяльність має свої характерні особливості. Розглянемо приклади країн, що стали об'єктами російської агресії. За останні 30 років,

активні воєнні дії Росія вела на території таких країн як: Україна, Молдова (Придністров'я), Чеченська Республіка Ічкерія, Грузія (Південна Осетія і Абхазія), Азербайджан (Нагірний Карабах). Зокрема в Молдові (Придністров'я) проголошення «незалежності» російськомовним населенням, яке відмовилося визнати центральну владу, потягло за собою розв'язання війни за участі російських військових. Подібна ситуація виникла й у Грузії (Південна Осетія та Абхазія), де на тлі конфліктів, підтримуваних зовнішніми силами, абхазський та осетинський народи, борючись за свою незалежність від Грузії, співпрацювали з російськими «миротворцями», що в підсумку призвело до п'ятиденної війни та встановлення Російської Федерації (далі – РФ) контролю над сепаратистськими регіонами. Аналогічно, в Чеченській Республіці Ічкерія після Другої чеченської війни в 2004 р. представники вищого керівництва республіки пішли на співпрацю з урядом РФ, обмінявши це на привілеї, дотації та можливості для особистого збагачення [2, с. 135].

В Україні, після Революції Гідності, анексії Криму та війни на Донбасі, також спостерігається різноманітні форми колаборації, особливо на тимчасово окупованих територіях. Співпраця з окупаційними адміністраціями на Донбасі сприяла утворенню сепаратистських утворень, що призвело до тривалого збройного конфлікту та значних гуманітарних втрат. Український досвід є унікальним, оскільки в ньому поєднуються збереження суверенітету на тлі зовнішньої агресії та внутрішня політична поляризація. Війна на сході України, підтримувана Росією, зумовила утворення тимчасово контрольованих сепаратистами територій, де місцеве населення частково співпрацювало з окупаційною адміністрацією, що призвело до тривалого збройного протистояння, руйнувань і значних гуманітарних наслідків. Український досвід є унікальним, адже він демонструє боротьбу за збереження територіальної цілісності та суверенітету в умовах зовнішньої агресії, водночас з актуалізацією проблеми внутрішньої ідентичності та політичних розломів [3, с. 94].

У більшості європейських країн не враховують колабораційну діяльність як підставу для кримінальної відповідальності, розглядаючи прояви її в межах інших кримінальних діянь, тобто кримінальні законодавства більшості країн визначає колабораціонізм як елемент державної зради, не виокремлюючи його в окремий склад кримінального правопорушення. Станом на початок 2022 р. у кримінальному законодавстві України не було чітко закріплене поняття колабораціонізму. Однак з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України вже були винесені кілька вироків за діяння, кваліфіковані за ст. 111¹ Кримінального кодексу України. При цьому практика застосування цієї статті виявила низку суттєвих проблем, зокрема складність розмежування різних складів кримінальних правопорушень. Під її дію можуть формально підпадати також правомірні дії, спрямовані на вирішення гуманітарних проблем на тимчасово окупованих територіях. Крім того, спостерігається проблема подвійної кваліфікації одного і того ж правопорушення [4, с. 136–137].

Один із ключових аспектів окупаційної політики РФ – це прагнення до русифікації українського населення, зокрема молоді. Цей процес охоплює різні сфери, такі як мова, культура, освіта та історія. Освітня на окупованих

територіях піддаються значному тиску та погрозам через свою професійну діяльність. У результаті, окупаційна влада призначає нових керівників освітніх закладів, які вимагають від педагогів відновлення освітнього процесу. У деяких школах з'являються нові предмети, до яких входить російська мова та література, суспільствознавство, історія РФ), що спрямовано на перепрограмування державних і націоналістичних цінностей. Важливо зазначити, що окрім примусової зміни у сфері освітнього процесу на російські програми на територіях Луганської та Донецької областей, також здійснюється примусова мілітаризація неповнолітніх і підготовка їх до участі у війні. У першу чергу основними причинами вчинення колабораційних діянь в освітянській галузі є збереження робочого місця, адже саме найбільших успіхів при окупаційній владі досягли низькопосадові чиновники, адміністратори і технічні працівники пройшовши певну градацію по соціальній ієрархії та статусному рівні [3, с. 100].

Отже, проблема колабораціонізму потребує всебічного осмислення, охоплюючи правові, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Вона є ключовим елементом у боротьбі за національну ідентичність, свободу та незалежність, а також важливим чинником у відновленні державного суверенітету після завершення конфліктів. Однак протидія колабораціонізму не повинна обмежуватися лише юридичними заходами, оскільки важливо враховувати соціальні наслідки, які можуть мати тривалий вплив на суспільство. Крім того, необхідно запобігати маніпуляціям з поняттям колабораціонізму, щоб уникнути політичних репресій або неправомірних переслідувань, які можуть зашкодити демократичним процесам і правам та свободам людини і громадянина. Ефективне вирішення цієї проблеми є важливою умовою для примирення та реабілітації постраждалих територій, а також для зміцнення національної єдності та стійкості в післявоєнний період [5, с. 244].

Список використаних джерел

1. Шемшученко Ю. С. Колабораціоністи. *Юридична енциклопедія* : В 6 т. Т. 3 : К–М / Редкол : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2001. С. 145.
2. Левадний Р. С. Кримінально-правові характеристики колабораціонізму. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 134–138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2024_35\(74\)_1_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2024_35(74)_1_25)
3. Бабічев О. І. Колабораціонізм в освітянській сфері на окупованих територіях у період 2014 по 2024 роки. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2024. № 3. С. 94–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlui_2024_3_6
4. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за «посадовий» колабораціонізм: правотворчі та правозастосовні проблеми. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (2). С. 126–142. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2024_2\(2\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2024_2(2)_12)



*Петренко Ангеліна Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорошук Ніна Олександрівна,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат історичних наук, доцент*

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ЖІНОК ЗА НОРМАМИ РУСЬКОЇ ПРАВДИ ТА САЛІЧНОЇ ПРАВДИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ

Порівняння норм правових актів Русі та Франкської держави є важливим аспектом розвитку юридичної науки, адже дозволяє глибше зрозуміти закономірності розвитку права народів, що проживали на теренах Європи у різний час і на великій відстані один від одного, але попри те мали багато спільного.

«Салічна правда», як основний правовий акт салічних франків VI-IX століть, встановлювала чіткі правила відповідальності за різноманітні правопорушення, у тому числі й проти жінок. Покарання за такі злочини, як правило, мали грошовий характер і виражались у солідах. Цікаво, що уже у той час розмір штрафу визначався мірою завданої шкоди. Така система штрафів свідчить про прагнення франків встановити певний економічний еквівалент завданої шкоди.

«Салічна правда», один із найдавніших збірників варварського права, приділяла особливу увагу захисту жінок від насильства. Зокрема, вона передбачала суворі покарання за викрадення вільних дівчат. За такий злочин передбачався значний штраф – 62,5 солідів (для порівняння: корова коштувала 3 соліди). Окрім того, розмір штрафу залежав від кількості викрадачів та їхнього озброєння. Якщо викрадачі мали при собі зброю, штраф збільшувався втричі. Особливим чином захищалися дівчата, що перебували під королівською опікою.

«Салічна правда» відображає складні соціальні відносини ранньофеодального суспільства. Особливу увагу в цьому кодексі приділено захисту жінок. Однак, поняття захисту в той час було дуже відносним. Наприклад, якщо вільна жінка була викрадена рабом, вона могла не лише